

REGIONÁLIS IDENTITÁSOK SPANYOLORSZÁGBAN

PALKÓ KATALIN

Katalónia – egy régió erős identitástudattal (etnikai, regionális vagy etnoregionális identitás?)

A régiók és a regionalizmus kérdése gyakran hallható fogalmak, annak ellenére, hogy megtapasztalható valóságélemnek tekinthetnénk őket, hisz nem a mindennapjaink részei. Hazai szerepük körül sok a vita, mivel létük és határaik is bizonytalanok. Nálunk regionalizmus sincs abban az értelemben, hogy nem nagyon találunk olyan téregységet, melyhez lakói erős etnikai vagy társadalmi-kulturális identitással kötőd(het)nének. Márpedig a regionális tudomány egyik markáns irányzata¹ szerint „a régió lehatárolt területi egység a nemzeti és a települési szint között, amelyet [...] soktényezős társadalmi-gazdasági kohézió (regionalizálódás), az érzékelhető regionális identitás-tudat valamint az érdemi irányítási kompetenciájú és önállóságú regionális intézmények rendszere (regionalizmus) fog tartós egységbe”.²

Általánosságban elmondható, hogy ott, ahol a régiók valamilyen fokú (pl. politikai, önkormányzati) önállóságot élveznek, a lakosság-nak vagy legalább a politikai elitnek kialakul bizonyos mértékű regionális identitása. És fordítva: ahhoz, hogy egy térség társadalmi és politikai értelemben (is) régióvá váljon, a regionális identitás is fontos „kellék”. Míg a régió mint intézmény viszonylag „egyszerűen”, egyetlen

¹ Képviselei: Pierre Bourdieu, Anssi Paasi, Gaari Raagmaa.

² Nemes Nagy József: Jegyzetek a modernkori térbeliség fogalmainak értelmezéséhez. In: Dövényi Zoltán (szerk.): *Alföld és nagyvilág*. MTA FKK FKI, Budapest, 2000. 143–149. [147.]

politikai aktussal létrehozható, a regionális identitás nem alakul ki azonnal, hanem egy – hosszú periódust átölelő – fejlődés része; és szükség-szerűen megköveteli a társadalom intézményi szintjének változását.

Jelen tanulmány a regionalizáció útjára lépett Spanyolország különleges tartományát, Katalóniát veszi górcső alá, azt vizsgálva, hogy az erős történelmi gyökerekkel rendelkező, ám hajdanvolt jog- és hatásköreit csak a múlt század második felében visszanyerő területi egységben mára az identitás mely rétege vált dominánssá. Céлом annak bemutatása, hogy az elmúlt évtizedekben itt zajló gazdasági és történelmi folyamatok eredményeként az etnikai önazonosság-tudat fokozatosan regionális identitássá alakult át.

Katalán történelmi sajátosságok³

A későbbi Katalónia története a 870-es években kezdődött, amikor Szőrös Guirfré meghódította a Pireneusoktól délre fekvő frank megyéket. Győzelme a dinasztia végleges meggyökerezését jelentette e tájon, és jelentősen befolyásolta a térség jövőbeli fejlődését: örökül hagyta Barcelona tartomány vezető szerepét, élén egy „saját” dinasztiával,⁴ és egy legendát, mely szerint ő alapította meg a katalán államot – megteremtve a katalán nemzeti érzést. A 9. század végére Barcelona, Vich és Gerona grófság függetlenné vált, a jövendő Katalónia szívéét alkotva. Közülük pedig a barcelonai grófság emelkedik ki és válik azzá a területté, ami a katalán nemzeti tudat kapcsolódási pontja, saját nyelvvel, képviselői és kormányzati szervvel. 1137-ben Barcelona grófjának uralma idején egy korona alatt egyesül Katalónia Aragóniával, de az uralkodók egészen a 15. század elejéig a katalán dinasztia tagjai közül kerülnek ki.

A monarchia nem vált abszolutisztikussá, mert az uralkodó kötelezte magát a királyság törvényeinek és szokásainak megtartására; a nép pedig vállalta, hogy hűséget tanúsít irányába. A tanácsadó szervként működő

³ A történelmi rész forrásmunkái: Cortázar, Fernando Garcia de – Vesga, José Manuel González: *Spanyolország története*. Osiris, Budapest 2005.; Harsányi Iván: Regionalizmus, decentralizmus és tartományi autonómia a XIX-XX. századi Spanyolországban 1–2. *Comitatus* 1999. 9. 19–27., 10. 11–15.; Sipos Katalin: *A regionalizmus történelmi és jogi aspektusai (Spanyolország, Olaszország, Franciaország)*. MTA ÁJI, Budapest, 1993.

⁴ Barcelona-ház, amely 1412-ig birtokolta a trónt.

katalán parlamentet a nemesség, az egyház és a városok képviselői alkották, a kormányzati és végrehajtói feladatokat pedig a *Generalitat* látta el. I. Ferdinánd (1380–1416) uralma alatt a tartomány önálló pénzügyi, jogi és igazgatási hatásköröket kapott.

A Habsburgok trónra kerülése után (1516), V. Károly és II. Fülöp centralizmusa elől, Katalónia a rendiség bástyái mögé igyekezett bújni. A rendek egységesek voltak ugyanis, és a meg nem kapott előnyökre hivatkozva ellenálltak az udvarnak. A spanyol örökösödési háborút (1701–1714) követően az állami berendezkedés kérdését is érintették. A központosítás újabb megnyilvánulásaként értékelhető az 1716-ban a madridi kormány által meghirdetett *Nueva Planta* (Új Terv) programja, amely megszüntette a katalán *cortezt* és a *Generalitat*-ot, így Katalónia elveszítette politikai és igazgatási autonómiáját. A közigazgatás, az oktatás és a politikai élet területén erőteljes spanyolosítás vette kezdetét. A kormány által meghirdetett intézkedések hatására megerősödött a katalán nemzeti mozgalom befolyása, bár kezdetben a katalán nacionalizmus főként irodalmi irányzatként jelentkezett.

A (második Bourbon) restauráció idején a nyelvi-kulturális regionalizmust felváltja a terület gazdasági és kulturális súlyának megfelelő autonómia, némelykor pedig a nemzeti önállóság követelése. Sor került az ún. politikai katalanizmus fő elemeinek rögzítésére: nemzeti identitás, autonóm intézmények, a fuerók⁵ visszaszerzése. Míg Spanyolország többi részét a régi, hagyományos életmód jellemzi, addig itt kialakult a jómódú polgárság, amelyre a munkaszeretet, az egyéni erőfeszítés respektálása volt a jellemző. Az öntudatra ébredés, a közös érdek erősítette a helyi szolidaritást és a politikai önrendelkezés igényét is előidézte. A spanyol kormány – részlegesen – engedett a követeléseknek, így 1914-ben létrejött a *Mancomunitat de Catalunya*, a négy katalán provincia felett álló szervezet, amely fontos szerepet játszott – 1925-ös megszűnéséig – a közigazgatás, a kultúra, az egészségügy területén. A Regionalista Liga még békés, fokozatos reformok révén megvalósíthatónak vélte az autonómia kivívását és a katalánokat ért sérelmek orvoslását, ám Primo de Rivera autonómiaellenes diktatúrájára válaszul egymást érték az – illegális – szervezetek megmozdulásai.

⁵ A királytól kapott különjogokat az Ibériai-félszigeten *fueros*-nak nevezték. Ezek a kiváltságok szokásjogként szolgáltak, és az állammal szemben teljesített kötelezettségek fejében autonómiát nyújtottak az adott területnek.

1931-ben népszavazást tartottak az autonómia-kérdésről, az óriási többség eredményeképpen önálló önkormányzatiságú régió jött létre, de a reform⁶ – demokratikus jellege ellenére – továbbra is az egységes nemzetállami koncepciót tükrözte. 1934-ben a katalán parlament kiáltványban nyilvánította ki az Autonóm Katalán Köztársaságot, egy leendő föderatív köztársaság keretei között elképzelve annak működését. A központi kormány azonban erőszakkal leverte, és csak a népfront győzelme állította ismét helyre (1936), igaz, csak rövid időre, hiszen ezután egy több mint három évtizedig tartó diktatúra következett.

A Franco-rezsim hatalomra jutása után (1939) Katalónia politikai és kulturális elnyomás alatt állt, ezek közül is kiemelkedett a katalán nyelv és a nemzeti szimbólumok (zászló, himnusz) használatának teljes tilalma. Az uralkodó ideológia szerint ugyanis az ország egységes nemzetállam, így a katalánok a nemzet részei, akik – esetlegesen – veszélyeztethetik az ország területi integritását.

A katalán nép kollektív bűnösnek minősítése miatt különösen erősen hatott a diktatúra, de nem maradt el a reakció sem: belső ellenállás kezdődött sztrájkokkal, tüntetésekkel; a magánérintkezésben pedig a nyelv életben tartásával. Az értelmiségi réteg a kulturális szembenállást választotta, kezdetben csak elszigetelten, később azonban mind szélesebb körben (civil szervezetek, egyetemisták). A gazdasági fellendülés a katalanizmusnak is további lendületet adott, hozzájárulva a rendszer meggyengítéséhez, főként annak utolsó évtizedében.

1971-ben megalakult a Katalán Közgyűlés (*Assemblea de Catalunya*), amely a katalán nemzeti mozgalom újbóli megerősödését és a diktatórikus rendszer végét jelentette. A közgyűlés valamennyi politikai és társadalmi csoportot magában foglalt és a legnagyobb támogatottsággal rendelkező egységmozgalom volt a polgárháború óta.

Az 1977-ben megtartott országos választásokon a Jordi Pujol vezette Katalónia Demokratikus Békéért pártja (*Pacte Democràtic per Catalunya*) a szavazatok 16,8%-ával 11 képviselői helyet szerzett a spanyol törvényhozásban. Ugyanebben az évben Katalóniában az előautonómiák rendszerének megfelelően sor került a *Generalitat* újbóli felállítására.

Katalónia és a spanyol állam szempontjából az 1978-ban elfogadott alkotmány és a képviselőház által megszavazott (1979), Katalónia auto-

⁶ Az autonómia statútumot a *Cortez* csak változtatásokkal fogadta el. 1932-ben katalán választásokat tartottak, és (ismét) létrejött a *Generalitat*.

nóm státusáról szóló alaptörvény⁷ jelentett fordulópontot. Az alkotmány 5 cikkelye biztosítja a *Generalitat* azon jogát, hogy maga döntsön Katalónia területi szervezetéről. A statútum 2. cikkelye szerint Katalónia területét a comarcak rendszere alkotja, amelyek közé Barcelona, Gerona, Lérida és Tarragona provinciák tartoznak. Katalónia saját parlamenttel, kormánnyal és elnökkel rendelkezik, ezen szervek pedig együtt alkotják a *Generalitat de Catalunya*.⁸ Az elnököt a katalán parlament (*Parlament de Catalunya*) választja saját soraiból, de a király nevezi ki. Politikailag az elnök az autonóm közösség törvényhozó gyűlése előtt felelős, az autonóm közösség első számú közbizalmi méltósága, valamint az állam képviselője a közösségen belül. A regionális kormány törvényjavaslatokat terjeszt a törvényhozó gyűlés elé, amelynek beszámolási kötelezettséggel tartozik; egyben szabályozási hatáskörrel is rendelkezik. Hatalma egyszerre kizárólagos és osztott.⁹

Katalónia mint autonóm közösség jogkörének további kiszélesítése az 1990-es években merült fel. Az uniós tagság tapasztalatai, a gazdasági gyarapodás és a nyomában megugró bevándorlási ráta a többség szerint szükségessé tette, hogy egy nagyobb ívű közigazgatási reformmal frissítsék statútumukat. 1998-ban a legjelentősebb regionális pártok (Galícia Nacionalista Blokkja, Baszkföldi Nacionalista Párt és a katalán Konvergencia Unió) közös nyilatkozatot írtak alá, követelve az önálló nemzetként való elismerésüket a többnemzetiségű spanyol államon belül, amely az alkotmány módosítását jelentette volna. 2001 decemberében a katalán baloldali képviselő politikai erők (Katalán Szocialista Párt, Katalán Köztársasági Baloldal és a Katalán Zöldek) Katalónia önkormányzásáról szóló tervezetet tettek közzé; közös javaslatokat fogalmaztak meg a Község autonómiájával kapcsolatban. A fő cél a Katalónia autonómiájáról szóló alaptörvény és a spanyol alkotmány módosítása, valamint a Katalán Autonóm Községnek az európai uniós intézményekben és nemzetközi szervezetekben való képviselői biztositása.

⁷ Jogi alapját a spanyol alkotmány 151. cikkelye biztosította.

⁸ Az 1359-ben létrehozott katalán parlament állandó bizottságának történelmi elnevezése.

⁹ A művelődéspolitikai területén törvényhozó és végrehajtó hatalommal rendelkezik. Gazdasági kérdések kapcsán (gazdaság szabályozása a katalán autonóm közösségen belül és gazdasági tervek készítése) a Katalán Autonóm Község véleményezési joggal bír, a központi kormánynak az általa betervezett javaslatokat figyelembe kell vennie. A minisztériumok felállításáról az elnök vagy pedig a regionális kormány dönthet a költségvetési felhatalmazások keretein belül.

2005 tavaszán további elemekkel bővült ki az addigi autonómia-konceptió, melynek főbb elemei:¹⁰

- Katalónia nemzetként való meghatározása: a korábbi alkotmányos nemzetiségi kategóriát átminősítve a katalán politikai és kulturális identitás megerősítésének figyelembevételével. A katalán nemzet „szabad szolidaritás” keretében tartotta volna a kapcsolatot – a Spanyolországot alkotó – többi nemzetiséggel és régióval. (Az egyik legvitatottabb kérdés.)
- a pénzügyi autonómia növelése;
- saját igazságügyi és bírói szervezet.

A – hosszas egyeztetések alatt született – végleges változat szerint a katalán nemzet definiálásával kapcsolatban kompromisszum kötött: csupán az Estatut preambulumban szerepel az, hogy a katalán parlament a tartomány polgárainak akaratát és érzelmeit képviselve nemzetként határozza meg önmagát. Emellett számos területen új hatásköröket tudtak kivívni maguknak.¹¹ A szavazás hosszas vita után sikerrel lezajlott, 189 igennel – 154 nem ellenében – elfogadták a törvényt, melyet 2006. június 18-án népszavazással is megerősítettek. A madridi parlamentben csak a nacionalista beállítottságú Partido Popular (PP, Néppárt) nem szavazta meg a dokumentumot, sőt az alkotmánybíróság elé vitte, amely négy évi huzavona után 2010 nyarán hozta meg döntését. Törölte a státútum szövegéből azt a részt, amely a katalánt „nemzetalkotó népcsoportnak” nevezi, mivel az alaptörvény csak egy nemzetet ismer, Spanyolországot. A szó szoros értelmében nem tiltották ugyan meg a nemzet kifejezés használatát, ám történelmi-kulturális dimenzióba helyezték, és minden alkotmányjogi súlyától megfosztották. A taláros testület annulálta még a katalán Legfelsőbb Bíróság felállításáról rendelkező bekezdést is, és megnyirbálta a pénzügyi hatásköröket, illetve a katalánt a „hivatalos nyelv” besorolás helyett a közügyekben használatos „fő nyelvvé”

¹⁰ Domonkos Endre: *Katalónia mint regionális autonóm közösség – egy európai példa.* (TLI Tanulmányok, 78.) Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest, 2006.

¹¹ A katalán kormány nevezheti ki a helyi bírákat és ügyészeket, ami eddig központi hatáskörébe tartozott; megkapta a vasúti és a közúti hálózat irányítását, illetve a tengeri közlekedés megszervezésének jogát. Az adókból befolyt költségvetési összegnek a korábbinál nagyobb része marad Katalóniánál azzal, hogy továbbra is befizet a központi „szolidaritási alapba”. Ugyanakkor az önálló adóhatóság felállításának tervét valamennyi politikai erő elutasította, mivel az a központi kormány pozícióját gyengítette volna.

fokozta le. Ezt természetesen nem hagyták szóltanul Barcelonában sem: a város utcáin több mint egy millióan tüntettek a határozat ellen. Lehetőséges, hogy Madrid a tartomány függetlenedésének ily módon történő megakadályozásával az eddig kisebbségben lévő szeparatisták malmára hajtja a vizet: ezután a föderalisták is Katalónia önálló államiságát követelhetik.¹² Az újból kiéleződött viszony talán már jogi válaszlépésekben is tetet öltött. A spanyolokban felmerült ugyanis a gyanú, hogy a katalán törvényhozásnak a bikaviadalok betiltásáról szóló döntése¹³ részben bosszú az alkotmánybíróság népszerűtlen döntése ellen. Bár Katalóniában is hagyományai vannak az efféle szórakozásnak, a többség mégis inkább a spanyolok szokásának tekinti. A törvény célja pedig nyilvánvalóvá tenni, hogy a katalánok különböznek a spanyoloktól, például nem osztoznak a hagyományokban.

A katalán identitás

Az autonóm közösség életét tehát a státútum szabályozza, amely kimondja – az alkotmánnyal ellentétben, miszerint a katalán a spanyol nemzetben belüli nemzetiség –, hogy Katalóniát a spanyol államon belül nemzetnek tekintik. A másik két történelmi régióval (Baskföld, Galícia) együtt a legtöbb átruházott hatalommal rendelkezik: önálló parlamentet, kormányt működtet, és saját elnöke van, amelyek együtt alkotják a *Generalitat de Catalunyat*. Ez történelmi önállóságára, gazdasági súlyára, valamint rendkívül erős politikai, kulturális nacionalizmusára és markáns nemzeti, nyelvi öntudatára vezethető vissza.¹⁴ Az önkormányzatiság leggyengébb pontja a pénzügyi autonómia hiánya, valamint a központi

¹² Kovács Rita: Katalónia „hadat üzent” a spanyoloknak; Uő.: Barcelona: „Katalónia is nemzet!” http://kitekinto.hu/europa/2010/07/30/katalonia_hadat_uzent_a_spanyoloknak (letöltés: 2010. 08. 16.) http://kitekinto.hu/karpat-medence/2010/07/14/barcelona_katalonia_is_nemzet (letöltés: 2010. 08. 16.)

¹³ A több száz éves spanyol tradíciót 2012-től tiltják meg az ország északkeleti régiójában, mely Barcelonát is magában foglalja.

¹⁴ Álljon itt mindjárt egy rövid hír, amely első látásra nem tűnik túl fontosnak, de mégis jól illusztrálja ezt: Az internetes címetek világméretben felügyelő szervezet, az Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) engedélyezte, hogy 2006 januárjától a spanyol „es” helyett a katalánra utaló „cat” kiterjesztést is használják. Így a katalán doménnév-végződés lett az első olyan netes tartomány, amely nem egy szakmai csoportosuláshoz vagy államhoz köthető, hanem egy autonóm régióhoz.

kormány és törvényhozás befolyásolásának hiátusa. Bár ez – nemzetközi összehasonlításban is – magas fokú autonómiának tekinthető, de az idáig vezető út egyáltalán nem volt zökkenőmentes.

A katalánok nem rendelkeznek közös etnikai eredettel. Sajátos – a kontinens belsejébe útvonalul szolgáló – tranzitjellege miatt mindvégig kedvező terepe volt a népvándorlásoknak és a népesség keveredésének. Egészen a Franco-rezsim időszakáig zajlott a betelepülés, 1950 és ’80 között közel 3 millió bevándorló érkezett és választotta lakhelyül Barcelona ipari vonzáskörzetét; igaz, ekkor külső tényezők is befolyásolták a folyamatot. A bevándorlással kapcsolatban kialakított integrációs politika segítette az autonómia megszilárdítását: a katalán nemzetet tágan értelmezik, így sikerült hatástalanítani a belső kohéziót gyengítő tényezőket. Ma katalánnak lenni – *Jordi Pujol i Solej*, a katalán kormány korábbi fejének (1980–2003), a régió emblematicus figurájának megfogalmazásában – annyit tesz, hogy „Katalán minden ember, aki munkájával és erőfeszítésével hozzájárul Katalónia építéséhez. Katalán minden ember, aki Katalóniában él és dolgozik, és katalán akar lenni.”¹⁵ Ebben a felfogásban nincs hivatkozás sem a történelmi hagyományokra, sem a közös nyelvre, ezért alkalmas a bevándorlók integrálására is – nyitva áll minden állampolgár előtt; nyelvtől, kultúrájától, születési helyétől függetlenül.

Ami megkülönbözteti őket a félsziget többi részétől, az a civil társadalom mély hagyománya; a társadalmi, gazdasági és kulturális kohézió erőssége, valamint a társadalom és a gazdaság nemzetközi nyitottsága. Nem csak, illetve nem teljesen belülről építkezik az identitásérzés, nélkülözhetetlen ugyanis a külső hivatkozási alap, a másoktól való különbség meghatározása: józanság, gyakorlatiasság, szorgalom, előrelátás a saját oldalukon, míg a realizmus hiánya, lustaság, fatalizmus és gőg a „másik” oldalon.¹⁶ A politikai katalanizmus egyik forrása a kasztíliai imperializmus, amely maga alá gyűrte a katalán nyelvet és függetlenséget.

A régióban az üzleti kultúra, a praktikus gondolkodás, a belátás képessége és a – már említett – szorgalom a lehangsúlyozottabb értékek az énkép meghatározásakor, illetve az egyén önmegvalósítása is fontos tényező, míg a vallásos értékrend kevésbé jelenítődik meg. Történelmi okokra vezethető vissza a helyiek megegyezési készségének magas fokú fejlettsége (de mivel az érzelmileg túlfűtött lázadások a múltban nem

¹⁵ Éltető Andrea – Hercsuth Andrea: Katalónia modernizációja. *Magyar Tudomány* 2003. 6. 713–725.

¹⁶ Általában a kasztíliaiak töltik be ezt a szerepet.

vezettek eredményre, ezért ma ezt már nem tartják járható útnak sem társadalmi, sem politikai okokból), míg a külső vélemény a katalánokat alapteretben zárkóztatnak, irigynek és önzőnek írja le.

A civil társadalom szervezeteinek száma folyamatosan nő, ami megfelel annak az általános elképzelésnek, mely szerint a katalánok szívesen alakítanak egyesületeket, társulásokat. Ezzel szemben az Európai értékek című tanulmány azt állítja, hogy Spanyolország más tartományaival összehasonlítva kevésbé összetartó, összefogó nép a katalán. Valószínűleg mind a két állítás igaz: a Franco utáni idők politikai pártjai felszipantották a civil szerveződések, az újonnan létrejövők pedig már eleve politikailag támogatottak, ami jól szolgálja a Generalitát nemzetépítő, énképforgató politikájának megvalósítását.¹⁷

A tartományhoz/régióhoz való kötődés nem az állandó „megélelssel” egyenértékű, hanem az intézmények és szimbólumok, valamint a tudatos nevelés (szülői ház, nyelvhasználat, iskola) által tapasztalható. Intézmények alatt mindazok értendők, melyek állami jelképként használatosak, pl. parlament, kormányzat, politikai berendezkedés, bíróság, társadalombiztosítás, az ősi szimbólumok pedig a templomok, a kulturális létesítmények, az épületek, a zászló és a himnusz. Ezek (különböző) alkalmazása és ismertségük tájékoztat a kollektív tudat erősségéről és beágyazottságáról.

Szimbólumok, szokások és hagyományok

A katalán zászló (*Senyeras*) a barcelonai grófok címerén szereplő szimbólumokra épül, a címerpajzs mintázata tükröződik benne vissza – az egymást felváltva követő – 4 vörös és 5 arany vízszintes csíkkal.¹⁸ Az első hiteles dokumentum a zászlóról a 13. századból származik, így ez az egyik legősibb európai lobogó. Hivatalossá az autonómiát kihirdető törvénnyel vált.

¹⁷ Guibernau, Montserrat: Katalonien zwischen Autonomie und Sezession. In: Mokre, Monika – Weiss, Gilbert – Bauböck, Rainer (Hrsg.): *Europas Identitäten*. Campus Verlag, Frankfurt/New York, 2003. 92–114.

¹⁸ A sztenderd vagy árboczászlóként egyaránt használatos grófi lobogó egyébként már jóval a címer megjelenése előtt létezett.

Az *Els Segadors*¹⁹ a 19. század vége óta Katalónia nemzeti himnusa; jelenlegi szövegét Emil Guanyavents írta 1899-ben, felhasználva a Manuel Milf i Fontanals író és filológus által már 1892-ben összegyűjtött népköltészeti elemeket is. Zenéjét Francesco Alió szerezte 1892-ben egy korábbi dallam alapján, egy, az 1640-es történelmi eseményeket megörökítő dalt idézve: a katalánok – és legfőképpen a parasztság – ekkor viseltek háborút IV. Fülöp ellen. Így ádáz felhívásnak is felfogható, amely az ország szabadságának megvédésére szólít fel. Ünnepeyles és elszánt, és egy olyan nép akaratát tükrözi, amely túlélése érdekében büszkén hirdeti és vállalja nemzeti identitását. („Diadalmas Katalónia!/ Légy újra gazdag és termékeny!/ Nem leszünk tovább/Az önhitt és gögös megszállók prédája...”)²⁰

A székhely, Barcelona 18. századi elstének évfordulóját már az 1980-ban megalakult parlament első ülésén *nemzeti ünnepé* nyilvánították: „[...] A nehéz időkben a katalán nép szeptember 11-ét különleges napként, nemzeti ünnepként tartotta számon. Ez a különleges nap amellett, hogy az előjogok 1714. szeptember 11-i elvesztésének keserű emlékét és az elnyomás elleni küzdelmet és ellenállást idézi, egyben a nemzet önállóságának visszaszerzésébe vetett hitet is megtetesíti. Most, hogy Katalónia elindult a szabadság felé vezető úton, a nép képviselői úgy gondolják, hogy a törvényhozásnak kell szentesítenie azt, amit a nép már egyhangúan kinyilatkoztatott. Így Katalónia népe a parlamentjére ruházott hatalmából [...] szeptember 11-ét Katalónia nemzeti ünnepévé nyilvánítja.”²¹

A katalán nacionalizmusnak maga a főváros, Barcelona a legnagyobb alkotása, amibe a spanyol tőkét is „befogta”. Ahol már 1888-ban és 1929-ben világiállítást rendeznek, ott mindig érdekes és új építményeket létesítenek, turistavonzó látványosságokat alkotnak. Azóta is folytonosan nyerik az újabb kiállítások, világversenyekek és kongresszusok rendezésének jogát. Ekként jöhetett létre az alapítványi múzeumok sokasága, s több modernkori és kortárs gyűjtemény: például a 20. század katalán festőóriása, Joan Miró, illetve a szürrealizmus ikonja, Salvador Dalí munkásságának kiállítóhelye. A város egyik jelképe a Sagrada Família (Szent Család) templom, egy igazi katalán művész, Antoni Gaudi alkotása.

¹⁹ A katalán parlament által 1993. február 25-én elfogadott törvénnyel nyilvánították hivatalosan is nemzeti himnusszá.

²⁰ Katalónia hivatalos weblapja (*Generalitat de Catalunya*) <http://www.gencat.cat>

²¹ Uo.

tása,²² aki a legenda szerint olyannyira hazafi volt, hogy a királlyal is csak katalánul volt hajlandó beszélni.

A sport sem marad(t) mentes a hamisítatlan katalán öntudattól: az FC Barcelona, a csak Barçának becézett futballcsapat különleges szerepet tölt be. Stadionja (*Camp Nou*) a diktatúra alatt az a hely volt, ahol az oda kilátogatók háborítatlanul használhatták nyelvüket; akkor, amikor az tilos volt. A Real Madrid („Franco klubja”) elleni rivalizálás nem csak a pályán zajlott, a nézők a központi hatalommal szembeni ellenérzéseiknek a lelátókon is hangot adtak. Ráadásul a – szintén betiltott – lobogó, a Senyeras is egyre gyakrabban jelent meg a Barça kék-pirosásé mellett. Az író, *Manuel Vázquez Montalban*²³ így kommentált egy, a királyi gárda feletti nagyarányú győzelmet: „1:0 Barcelona javára – 2:0 Katalóniának – 3:0 Szent Györgynek²⁴ – 4:0 a demokráciának – 5:0 Madrid ellen”²⁵. Míg azonban az Atlético Bilbaoban a játékos ütőképességétől függetlenül a legfontosabb az, hogy baszk legyen, hiszen a csapat a közösség identitásának szimbóluma, ez itt nem fordulhat elő, hiszen az ősellenségtől, a Real Madridtól átvették a profizmus elvét és kívánalmát – a csapatban senkitől sem követelik meg a „katalánságot”; elég, ha a nézők azok.

Az identitás sarokköve: a nyelv

„L’idioma estava salvat. I, salvat l’idioma, estava salvat Catalunya” (A nyelv megmenekült. És ezzel Katalónia is megmenekült.) Zárta sorait a Katalónia történetéről szóló művében Ferran Soldevila.²⁶

A katalán nyelv (*català*) ugyanis a nemzeti öntudat fundamentuma és legjellegzetesebb vonása. A létezésére utaló szavak és szerkezetek már a kilencszázas években keletkezett latin iratokban fellelhetők. Az első

²² Jóllehet építését már 1884-ben megkezdte Francisco de Villar, ő csak tíz évvel később vette azt át. A vasszerkezet nélkül készült, csupán a faragott kövek egymásra helyezésén alapuló statikai unikalitásnak az egész világról csodájára járnak. Különlegességét tovább fokozza, hogy építése a mester halála után sem fejeződött be, mind a mai napig tart.

²³ Vázquez Montalban, Manuel: Willkommen im Klub. *Merian*, 1992. 3. 83–95.

²⁴ Sant Jordi, Katalónia patrónusa.

²⁵ Vázquez Montalban, Manuel: i. m. 87.

²⁶ Soldevila, Ferran: *Síntesi d’història de Catalunya*. Ediciones Destino: Barcelona, 1973.

teljesen katalán szöveg a vizigót törvénykönyv, a *Forum Iudicum* egy 12. századi fordítása.²⁷

A katalánt a nyelv egyes jellemzői az ún. kisebbségi nyelvekkel rokonítják, annak jellegzetességeit is hordozza: egyrészt azt, hogy a lakosság kétnyelvű (gyakorlatilag nincs csak katalánul beszélő ember) és a nyelvterület egy nagyobb ország része, ahol a többség eltérő nyelvet beszél; másrészt pedig azt, hogy nincs jelen a társadalmi élet egyes területein. Mégsem tekinthető kisebbségi nyelvnek, mert több vonásában is eltér ezektől; számos okból inkább a közepes lélekszámú európai nyelvek közé sorolható:²⁸

- Jogi helyzetét tekintve: Hivatalos nyelve egy független államnak (Andorrának) és – a spanyol mellett –három autonóm közösségnek, ami azt jelenti, hogy a közigazgatásban jelentős súlyú, oktatása pedig ezeken a helyeken kötelező. (Európában egyedülként Andorra alkotmánya hivatalos nyelvnek nyilvánította, és ugyanezt teszi Katalónia, a Baleári-szigetek és a Valenciái Autonóm Község autonómiatörvénye is.)
- Demográfiai tényezők alapján: Beszélőinek száma meghaladja például a dán és a finn nyelvét, és hozzávetőlegesen annyian használják, mint a svéd, a görög vagy az európai portugál nyelvet. Másrészt az Európai Unió által 1991-ben elvégzetett Euromosaic felmérés (arra az évre vonatkozó) eredménye szerint a katalán nyelvet beszélők száma több mint az egyharmadát (33,5%) teszi ki az ún. kisebbségi nyelvet beszélőknek.
- Szociolingvisztikai helyzete szerint: Birtoklói (kevés kivétellel) sosem adták fel használatát, így a nemzedékek között természetes módon „öröklődhetett”. A katalán nyelvterületre költözők rendszerint megtanulják és használják a közéletben, sőt a családban is. Hagyományait és irodalmi vitalitását tekintve a többi kisebbségi nyelvtől eltérően gazdag irodalommal rendelkezik, már a 12. századtól megszakítás nélkül keletkeznek katalán nyelvű írások, és jelenleg is több mint 1200 szerző alkot katalánul.

²⁷ *Katalónia – ismertető almanach*. Katalán–Magyar Kulturális és Baráti Egyesület: Barcelona, 1992.

²⁸ Nyelvi sokféleség. http://europa.eu.int/comm/culture/action/lingui_en.htm (letöltés: 2003. 04. 20.); Kis nyelvek helyzete. <http://www.uoc.edu/euromosaic> (letöltés: 2003. 04. 20.)

- Nyelvészeti „felszereltségét” vizsgálva: teljesen kodifikált, normalizált és szabványosított, amelyet a tudósok és a lakosság teljes mértékben elfogad; rendelkezik elismert nyelvészeti szakhatósággal (*Institut d’Estudis Catalans*) és nyelvészeti eszközei, nyelvtani, szótárirodalmi, etimológiai, nyelvjárás-kutatási, terminológiai, nyelvtörténeti és névtudományi tanulmányai a nagy újlatin nyelvekkel rokoníthatók. Más élő nyelvekhez hasonlóan vannak nyelvjárásai (nyugati és keleti katalán), közöttük a legnagyobb különbség a hangsúlytalan magánhangzók ejtésében van.

A nyelvkérdést a státútum szabályozza, amely rögzíti, hogy a katalán a spanyol mellett szintén hivatalos nyelv, egyenlőségüket a regionális kormány köteles biztosítani. Ezen túlmenően a nyelvtörvény mind a közigazgatás, mind az oktatás²⁹ nyelvének a katalánt jelöli meg. Célja, hogy előmozdítsa a katalán ismeretét és használatát, kiegyenlítve a történelem során elszenvedett elnyomás hatásait. Ezt a politikát nyelvi normalizációnak nevezik, létjogosultságát pedig egyrészt az támasztja alá, hogy a teljes értékű katalán léthez elengedhetetlen a nyelv ismerete, másrészt az, hogy a bevándorlók számára biztosítani kell a katalán elsajátítását, ezzel is megkönnyítve integrálódásukat a régió társadalmába. A nem kormányzati szférára, illetve a magánhasználatra nincsenek kötelező szabályok. Az egyház – önként – első nyelvül választotta, a hadsereg és a rendőrség kötelékében azonban a legkevésbé elterjedt.

1. táblázat. Katalónia nyelvhasználata, 2003

<i>Mely nyelvekkel és hogyan azonosítják magukat a katalánok (%)</i>			
	<i>Anyanyelv</i>	<i>Saját nyelv</i>	<i>Általában használt nyelv</i>
Katalán	40,4	48,8	50,1
Kasztíliai	53,5	44,3	44,1
Mindkét nyelv (katalán és kasztíliai)	2,8	5,2	4,7
Más nyelvek	3,2	1,7	1,1

Forrás: Katalán Statisztikai Hivatal adatai alapján saját készítés

²⁹ Pl. egyetemi diploma a katalán nyelv ismerete nélkül nem szerezhető!

Az eredmények nem csak az oktatás hatékonyságának tudhatók be. Legalább ilyen fontos a virágzó anyanyelvi könyvkiadás, az írott és az elektronikus tömegtájékoztató. ³⁰ Amióta a nyelv reneszánszát éli, hétköznapi használata is egyre inkább teret nyer. Ám ha egy spanyollal kell beszélni – a körülményektől függetlenül – mindig átváltak az ország államnyelvére, akkor is, ha a kommunikáció katalánul sem okozna gondot!

2. táblázat. A katalán nyelv ismerete (%)

<i>Nyelvismeret foka</i>	1986	1996	2001	2007
Érti a nyelvet	90,3*	93,8	94,5	93,8
Beszéli a nyelvet	64,0*	68,0	74,5	75,6
Olvas katalánul	60,5	72,4	74,4	72,9
Ír katalánul	31,5	40,0	49,8	56,3

* Érdekes adalék, hogy a bevándorlók 80%-a értett katalánul, de csak 28%-uk beszélt a nyelvet. Másik figyelemre méltó adat, hogy a 10–18 éves korosztályban már ekkor kimagasló, 97%-os az értők, és közel 81%-os a beszélők aránya; és ez napjainkig tovább javult!

*Forrás: Katalónia – ismertető almanach (1992:8); Scotoni (1996:55); Institut d'Estadística de Catalunya adatai alapján saját készítés*³¹

Fontos azonban, hogy az új – 1998-as, még szigorúbb – nyelvtörvény-nyel ne okozzanak a lakosság spanyolnyelvű része számára olyan sérelmeket, melyeket a Franco-rezsim katalánellenes intézkedéseihez hasonlóan ők is diszkriminatívnak és igazságtalannak éreznének. Ezzel ugyanis nem a területi öntudat elmélyítését, hanem éppen az ellenkezőjét érik el: Katalónia támogatása helyet a spanyolok kirekesztésének érzetét keltik.

³⁰ A spanyol közszolgálati adó egyik csatornája regionális műsorokat sugároz, döntően katalánul. Emellett maga a katalán kormányzat is fenntart egy közszolgálati tévét és két rádióadót (*TV 3, Canal 33, Radio Catalunya, Catalunya Informació*). Száz körüli a kereskedelmi jellegű csatornák száma is!

³¹ Katalán Statisztikai Hivatal weblapja <http://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=97&lang=en> (letöltés: 2009. 06. 14.)

A pártrendszer, a politika identitásformáló ereje

Katalán sajátosság a politikai struktúra, hiszen a kormányzó erőt a nemzeti, nacionalista pártok adják. Nacionalizmusuk alapja az az elv, hogy „katalonizálják” Spanyolországot, mivel a gazdaság motorja itt található. A klasszikus jobb és baloldali pártkategoróriák mellett itt létezik a katalán vs. spanyol nacionalista jelleg közötti megkülönböztetés is!³²

Ezen szerveződések a regionális hatalmat a sajátos kisebbségi érdekek egyik kifejezőjének és biztosítékának tekintik, hiszen maguk is a nemzetiségi és a területi érzelmi-tudati kötődések összefonódásából születtek. Közösségteremtő-megtartó törekvéseik célpontjában az egyéni érzelmekre és érdekekre való hatás áll, mivel az egyes emberek általában olyan közösség tagjává akarnak válni, amely törekvéseiket és önmegvalósító igényeiket kielégíti.

A mai rendszer egészen az első demokratikus választásokig visszavehető, az ekkor hatalomra jutott öt párt közül kettő ma is irányító szereppel rendelkezik. Már az első, 1980-as regionális választásokon a legnagyobb nacionalista párt, a jobboldali Közedezés és Egység (*Convergència Unió, CiU*³³) elnevezésű, 25%-ot szerzett, amelyet később – egészen a parlamenti többség eléréséig – növelni tudott. Sikérének oka kettős, egyrészt a nacionalista jelleg erősítése, azzal az érvel, hogy a katalán intézményrendszer működtetése katalán párt feladata kell hogy legyen; másrészt az alapító személye, Jordi Pujol.³⁴ Nem meglepő tehát, ha a CiU nacionalizmusának „szinonimájaként” az ún. *pujolizmust* is használják. Hosszú regnálása alatt mindvégig politikája részének tekintette az identitás fonosságát, számos megnyilvánulásában hangoztatva ennek: „Egy népet a mentalitása, nyelve és érzelme határoz meg.

³² Mező Ferenc: A politikai regionalizmus Spanyolországban. *Pro Minoritate*, 2000, ősz-tél. 83–89.; Györi Szabó Róbert: *Kisebbség, regionalizmus, autonómia*. Osiris: Budapest, 2006.

³³ A CiU-t 1979-ben alapította 2 független párt, a Katalán Demokratikus Unió (*Unió Democràtica de Catalunya – UDC*), amely 1931 óta létezik hivatalosan, és a Pujol által létrehozott Katalán Demokratikus Összefogás (*Convergència Democràtica de Catalunya, CDC*).

³⁴ Mivel a CiU politikai programjában Katalóniát nemzetként határozza meg, ezért Pujol – meglehetősen pragmatistán – e cél elérése érdekében országos szinten 1993–1995 között a Spanyol Szocialista Pártot (PSOE), 1996–2000 között pedig a Spanyol Néppártot (PP) támogatta. Nem is sikertelenül: 1997-ben a Spanyol Néppárttal folytatott tárgyalások eredményeként Katalónia regionális kormánya az adóbevételek közel 30 százalékát tarthatta meg a korábbi 15 százalék helyett.

Ez a történelemből, a történelmi elhivatottságból, valamint a szellemi közösségből adódó tény. Végeredményben egy cselekvési szándék. A mi esetünkben pedig, nagymértékben, a nyelv függvénye is.” Vagy ahogyan egy magyarországi látogatásakor nyilatkozta: „Sok tekintetben valóban globális világban élünk: a tokiói és a New York-i tőzsdét figyeljük, amerikai dalokat énekelünk, és még egy focicsapatban is számos nemzet képviselteti magát. De éppen emiatt az embereknek egyre nagyobb szükségük van egy referenciapontra, ami az identitás lehet [...]”³⁵

Van azonban más nacionalista alapon szervezett párt is, a Katalán Republikánus/Köztársasági Baloldal (*Esquerra Republicana de Catalunya, ERC*), amely igazán számottevő hatalmi tényezővé az utóbbi évtizedben vált. A baloldali platformon álló formáció a katalán nacionalizmust és a baloldali ideológiát egyfajta nemzeti baloldalként ötvözi. Időnként jóval radikálisabban lép/-ett fel a CiU-nál, kommunikációjában a szövetségi államformát támogatva. Megszavazta ugyan a regionális átalakulást, az autonómia közösségek létrehozását, programjából azonban nem került ki a független katalán köztársaság megteremtésének igénye,³⁶ a föderalista államszervezet megvalósulásának célja.

A Spanyol Szocialista Pártnak (PSOE) – az országostól eltérően – itt alárendelt szerep jutott. A Franco-korszak előtt a lázongó ipari munkások anarchisták vezetése alatt álltak, elutasítva a nacionalizmus minden formáját. Számukra az egységes nemzet volt a megfelelő „keret” a forradalomhoz.

A „klasszikus” baloldal helyi képviselője a PSC,³⁷ bár tény, hogy valamilyen szinten minden katalán párt nacionalista, mert számukra a nacionalizmus a katalán nyelv és kultúra védelmét, a minél nagyobb autonómia kivívását jelenti.

³⁵ Inotai Edit: Katalónia felfedezi Közép-Európát – Interjú Jordi Pujol katalán kormányfővel a kisebbségekről és a nemzetállamok szerepéről. *Népszabadság*, 2000. május 30. 6.

³⁶ Az autonómia reformját pontosan ezen okból utasították el.

³⁷ Az ERC 1976-ban kettévált, a kivált részből jött létre a Katalán Szocialista Párt (*Partit del Socialiste de Catalunya, PSC*).

3. táblázat. A főbb katalán pártok eredményei a területi és az országos választáson (%)

Év	CiU	ERC	PSC
1979 országos	16,2	4,1	29,3
1980 katalán	27,9	8,9	22,5
1982 országos	22,5	4,0	45,8
1984 katalán	46,8	4,4	33,1
1986 országos	32,0	2,7	41,0
1988 katalán	45,7	4,1	29,8
1989 országos	32,7	2,7	35,6
1992 katalán	46,2	8,0	27,6
1993 országos	31,8	5,1	34,9
1995 katalán	41,0	9,5	24,8
1996 országos	29,6	4,2	39,4
1999 katalán	37,7	8,7	37,9
2000 országos	29,2	5,7	34,6
2003 katalán	30,9	16,4	31,1
2004 országos	20,8	15,9	39,5
2006 katalán	31,5	14,0	26,8
2008 országos	20,9	7,8	45,4*

* együtt a PSOE-val

Forrás: Györi Szabó Róbert (2006:193) és a régió hivatalos oldalának választási adatai alapján saját készítés³⁸

A külpolitika (is) a nemzetépítés és egyben a nemzeti identitás megőrzésének egyik fő eszköze. A katalán politikai pártok ezért arra törekednek, hogy nemzeti szinten maximálják a spanyol politikára való befolyásukat és növeljék részvételüket az összeurópai döntéshozatalban. Az autonómia reform is ezt a célt szolgálta – az eddigieknél nagyobb szerepet biztosít a katalán regionális kormányának az európai uniós politika alakításában.

³⁸ *Generalitat de Catalunya* honlapja http://www10.gencat.cat/pls/gov_eleccions

A gazdaság

Katalónia „állam az államban” jellegét tükrözi kiemelkedő gazdasági fejlettsége: ma Spanyolország egyik leggazdagabb régiója, csaknem minden fontos gazdasági mutatóban 20–25%-ban járul hozzá az ország teljesítményéhez: 2008-ban a GDP-ből való részesedése 20%³⁹ körüli, a lakosság számarányát ez közel négy százalékponttal meghaladó érték, az ipari termelés negyede, illetve a kivitel majdnem harmada is innen származtatható.

A tradicionális gazdálkodás kereteit viszonylag hamar átlépte, főképp erős külpiaci nyitottságának köszönhetően. Nyugat-Európa más államaihoz hasonlóan a gazdaság szerkezetében lényegi átalakulás zajlott le: az ipar aránya lényegesen megnőtt a mezőgazdaság rovására. Mivel nem rendelkezik számottevő természeti kincessel, ezért a kereskedelem és az ipar területén igyekszik – immár több évszázada⁴⁰ – pótolni a nyersanyagok hiányát. A GDP és a foglalkoztatottság fő elemét alkotva napjainkra a széles és diverzifikált terciér szektor vette át a vezető szerepet. Fejlődésében – az olasz, francia és spanyol tengerparti területek által alkotott ún. Mediterrán Ív részeként – a turizmus dinamizmusa meghatározó volt: olyan, nemzetközi mércével is kiemelkedő vonzerőkkel és a hozzájuk kapcsolódó infrastruktúrával rendelkezik, melyeknél a kedvező természetföldrajzi adottságok (tengerpart, éghajlat, természetvédelmi területek) sajátos kulturális és történelmi, szimbolikus értékekkel párosulnak. Ezzel a sokszínű kínálattal messze a legnagyobb idegenforgalmat bonyolítja az országban.

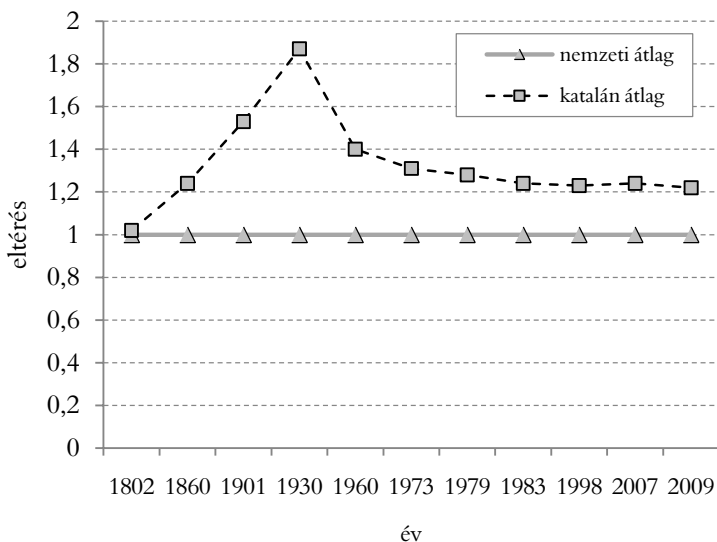
De nemcsak a turizmus és – az országoshoz viszonyítva (is) – több lábon álló ipar képes eredményeket felmutatni, hanem a K+F és a humántőke-igényes szolgáltatások kínálata is, hiszen a nemzetközi verseny növekedésének és a tőke szabad áramlásának kitett gazdaság sérülékenységének kivédésére ezek a legalkalmasabbak. A tartomány az autonómia kiépülésével fokozottabban tudta kihasználni kedvező gazdasági adottságait, amit a külföldi tőke is értékelt: az országba érkező investíció egyharmada ide irányult. Az exportban jelentős a gépjármű-, a konfekció-, a vegyi és a gyógyszeripar, míg az importban az agrártermékek, a nyersanyagok és az energiahordozók hangsúlyosak.

³⁹ Forrás: Katalán Statisztikai Hivatal <http://www.idescat.net/economia>

⁴⁰ Az iparosodás gerince kezdetben (a 19. század végén) a textilipar volt.

A gazdasági élet legfontosabb szereplői a kisvállalkozások és a nagy multinacionális cégek, a közepes méretű vállalatok itt nem jellemzőek. Kezdetben a befektetők számára – Madrid után – Katalónia volt a legvonzóbb, majd a felvásárlók és a „multik” megjelenésével, 1994-et követően, már a nagy méretű cégek több mint felét külföldről irányították, míg a spanyol nemzeti nagyvállalatok inkább az ország fővárosát választották központjuknak. A kisvállalkozások dinamikusabbak és rugalmasabbak, mint a hasonló adottságú spanyol cégek, ami a vállalkozó kedv mint katalán tulajdonság igazát támasztja alá. Mindemellett megfigyelhető a nagy helyi tulajdonú bankok szembeszökő hiánya, melyet kompenzál, hogy a takarékszövetkezetek hálózata nagyon fejlett, az emberek kétharmada itt tartja megtakarításait.⁴¹

1. ábra. Katalónia egy főre jutó GDP-jének eltérése a nemzeti átlagtól

Forrás: Giró-Szász András (2003: 33) grafikonja kiegészítve a Katalán Statisztikai Hivatal adataival⁴²

⁴¹ Keating, Michael: *Culture, institutions and economic development*. Edward Elgar: Cheltenham, UK – Northampton, USA, 2003.

⁴² Giró-Szász András: A katalán közigazgatási és politikai autonómia. *Köz-politika* 2003. 1. 17–37.; <http://www.idescat.cat/pub/?id=acc&n=356&lang=en> (letöltés: 2010. 08. 25.)

Az autonóm közösségek egymáshoz viszonyított helyzetében kétős változás következett be: az egy főre jutó jövedelemben konvergencia, a termelés volumenében viszont divergencia ment végbe. A közeledés egyértelműen a termelési tényezők fejlettebb régióba áramlásának köszönhető: gazdag régióként többet kell befizetnie a központi költségvetésbe, mint amennyi szubvenciót az újraelosztás⁴³ miatt visszkap. A katalán növekedés lassulása egyrészt az átlagot meghaladó migrációra, másrészt az – utóbbi években – átlag alatti jövedelemgyarapodásra vezethető vissza, így a növekvő versenyben való helytállást csak a további, humán tőkébe, kutatás-fejlesztésbe és infrastruktúrába való befektetések teszik lehetővé.

*Identitás az empirikus kutatások tükrében*⁴⁴

A katalán azonosságtudat szempontjából – az 1990 és 1995 között összegyűjtött adatok alapján – a „szülőhely változó” tűnik a legfontosabbnak. A már említett tény tehát, hogy a múlt század eleje óta, de különösen az 1960-as években a szegényebb spanyol régiókból nagymértékű bevándorlás folyt,⁴⁵ jelentősen hatott az identitás alakulására (is).

Ahogy az a diagram (2. ábra) mutatja, a régiókn kívül születettek majdnem 10%-ánál alakult ki már a katalán identitás, a helyben születetteknel ez az arány 41,2%. A bevándorlók 51%-ánál a spanyol azonosságtudat dominál, ami jóval kevésbé elterjedt a helyben születetteknel – csupán 15%. Ez utóbbi csoportra nagymértékben jellemző a kettős vagy megosztott identitás (40,7%). Ez magyarázható a helyi népességnek a politikai toleranciára és a társadalmi integrációra vonatkozó azon hagyományaival, melyekkel a bevándorlókhoz viszonyult. Az Európa más részein (pl. Észak-Olaszországban, Flandriában) tapasztalt konfliktusos viszony helyett itt – többnyire – a helyi és a bevándorló népesség nagyfokú társadalmi integrációja jellemző. A két közösség összefo-

⁴³ Az újraelosztás haszonélvezői a szegényebb déli tartományok; bár a szolidaritást nem utasítják el, fontos célként jelenik meg a gazdasági önállóság növelése.

⁴⁴ Moreno, Luis – Arriba, Ana – Serrano, Araceli: Multiple Identities in Decentralized Spain: The case of Catalonia. *Regional and Federal Studies* 1998. 8 (3). 65–88. alapján.

⁴⁵ 1900 és 1950 között a népességnövekedés háromnegyede a bevándorlásnak köszönhető. 1975-ben a katalán lakosság 38,3%-a Katalónián kívül született. 1941 és 1980 között 1 655 149 bevándorló telepedett le itt. Nagy részük alacsony iskolázottságú és képzetlen spanyol munkakereső volt.

nódása számos szinten és módon megjelenik. A tolerancia és az integráció a társadalmi élet legjellemzőbb tulajdonságai. Széles körben elterjedt az a nézet, hogy a belső különbségek közös célt szolgálnak és a szinkretizmus a katalán nemzeti karakter lényeges eleme. Nem szabad megfedkezni azonban a nacionalista vonulatról sem – közülük sokan úgy gondolják, hogy a megosztott identitásoknak el kell mozdulniuk a *catalanidad* erőteljesebb képviselője felé: „Állam nélküli nemzetek túlélését a kétszívűség (*patriotic bigamy*) nem segíti elő.”⁴⁶ A második legfontosabb tényező – a szintén megjelölt – oktatás. A katalán őslakosok koncentráltan jelennek meg a legmagasabb iskolai végzettséggel rendelkezők között, míg a bevándorlók általában alacsonyabb végzettségűek. Mindkét csoportra jellemző, hogy a kvalifikáltabbak egyben erősebb katalán identitásúak, hiszen a nemzeti érzés elterjesztésében az értelmiség és az egyetemi oktatók fontos szerepe közismert szociológiai tény. Az alacsonyabb iskolai végzettségűek, a képzetlen munkaerő és a munkanélküliek inkább hajlanak a spanyol identitás felé. Az életkor előrehaladtával a katalán identitás erőteljesebben megjelenik (mind a helyi, mind a betelepült lakosok esetében, és az iskolázottsággal is korrelálva). Ez az összefüggés alátámasztani látszik azt az elképzelést, miszerint a szocializációs hatások nagyban felelősek az identitásképzésért.

A *catalanisme*, vagyis a korai katalán nacionalizmus, elsősorban a katalán burzsoázia és középosztály 19. század második felében bekövetkezett politikai mobilizációjának tulajdonítható. Így a társadalmi osztály szintén fontos változó. A társadalmi hierarchiában felfele haladva a katalán identitás szerepe is egyre fontosabbá válik. Az őshonos lakosságon belül két csoport különíthető el e tekintetben: a magasabb végzettségű munkavállalók, illetve a középiskolai végzettségű és magasabb társadalmi osztályúak. Ezek az eredmények alátámasztják a történelmi események kollektív internalizálásának és az ideológiai hagyományoknak a nemzeti identitás fejlődésében játszott szerepét.

⁴⁶ Moreno, Luis – Arriba, Ana – Serrano, Araceli: i. m. 11. [idézi Joaquim Triadú i Vila-Abadal, a Convergència Democràtica de Catalunya végrehajtó bizottsága tagjának véleményét (El País, 1996. október 26.)].

Összegzés

A spanyol politikai regionalizmus tanulsága, hogy a globalizálódó világban az embereknek egyre nagyobb szükségük van valamilyen igazodási pontra – ez pedig a regionális identitás lehet. A nemzetállamok létét komoly veszély ugyan nem fenyegeti, de be kell látniuk, hogy hatalmukat és jogköreik egy részét meg kell osztaniuk; részint az Európai Unióval (pl. monetáris politika), részint pedig valamilyen középszintű területi egységgel (pl. egészségügy, oktatás, fejlesztéspolitika területén).

A katalán nemzeti mozgalom magját az etnikai hovatartozás és a saját nyelv ismerete jelentette, de az erős regionális öntudat is fontos szerepet játszott. Az autonómia létrejöttében kétségkívül döntő tényező volt a nemzetiségi, a nyelvi-kulturális elem, valamint a történelem, mégsem személyi elven, etnikai alapon szerveződött, hiszen – nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül – az adott terület lakosságának közössége a belső önrendelkezés alanya. Az identitás tehát nem etnikai jellegű, hanem inkább területi alapú, azaz mindenki számára „biztosított”, kultúrájától, nyelvétől vagy születési helyétől függetlenül.⁴⁷

Az elmúlt húsz év sikere számos tényezőn mérhető: a helyreállt politikai struktúrán, a megerősödött nemzeti (regionális) identitáson, a nyelv és a kultúra területén. Saját pártokkal, közigazgatási réteggel rendelkezik, és önálló arculatot alakított ki, amellyel megjelenik a külvilág fele is (pl. XXV. Olimpiai Játékok). A régi, történelmi eredetű sérelmek még nem múltak el nyomtalanul, de az autonóm közösség mára ismét kiemelkedő alkotórészévé vált Spanyolországnak. Az elit pedig felismerte – szabályozási „túlkapásai” ellenére⁴⁸ –, hogy az etnikai elven túllépve, területi bázison erősítheti az autonóm közösség tudatát.

⁴⁷ Scotoni, Pau Puigi: A nemzeti megmaradás, a nyelvpolitika és a belső összetartozás katalán modellje. *Pro Minoritate*, 1996, nyár, 51–56.

⁴⁸ A más régióból érkezők sokszor komoly kritikával illetik a túl szigorú rendelkezéseket, főként a nyelv- és oktatáspolitikai területén.